

γραμμα για να ετοιμάζει πολίτες του παρόντος και του μέλλοντος και όχι του παρελθόντος, οφείλει να είναι ελαστικό και επιδεκτικό συνεχούς αναπροσαρμογής και συγχρονισμού. Η δυναμική αντίληψις μιᾶς ἀκατάπαυστης βελτιώσεώς του πρέπει να είναι τὸ πνεῦμα τοῦ δημιουργοῦ. Ὅσο πιὸ λεπτομερειακὸ εἶναι ἓνα πρόγραμμα, τόσο πιὸ μονολιθικὸ καὶ δύσκαμπτο γίνεται. Τὸ σημερινὸ πεπαλαιωμένον καὶ ἀκαμπτο πρόγραμμα δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὸ ἀναπροσαρμογῆς, γιατί ἔχει συνταχθῆ πάνω σὲ ξεπερασμένες ἀρχές ἐκλογῆς καὶ διατάξεως τῆς ὕλης, μεθόδου διδασκαλίας καὶ ὀργανώσεως τῆς σχολικῆς ζωῆς.

2. Σ ε β α σ μ ὶ ς τῆς αὐτονομίας τοῦ Σ χ ο λ ε ἰ ο υ. Τὸ πρόγραμμα, δταν εἶναι αὐστηρῶς μονολιθικὸ καὶ ὁμοίμορφο γιὰ ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς χώρας, δολοφονεῖ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ σχολείου. Βεβαίως ὁ κορμὸς τοῦ προγράμματος θὰ εἶναι ὁ ἴδιος γιὰ ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα. Πέραν δμως ἀπὸ τὶς γενικὲς κατευθυντήριες γραμμές, πὸν πρέπει νὰ δοθοῦν γιὰ ὅλα τὰ σχολεῖα, ἐπιβάλλεται νὰ ὑπάρχη ἡ αὐτονομία τοῦ κάθε σχολείου. Τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐκλογῆς καὶ διατάξεως τῆς ὕλης θὰ πρέπει νὰ τὶς ὀρίζῃ τὸ προσωπικὸ τοῦ κάθε σχολείου μετὴν καθοδήγησιν τοῦ οἰκείου ἐπιθεωρητοῦ. Τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους πολὺ μποροῦν νὰ συμβάλουν στὴν ἐκλογή καὶ στὴν ἐνότητα τοῦ κατάλληλου ὕλικου. Ἔχουν ιδέες, σχέδια, βιώματα, διαφέροντα.

Τὸ ἐρώτημα «πόση αὐτονομία πρέπει νὰ δοθῇ σὲ κάθε σχολεῖο», σχετίζεται μετὸ ἐρώτημα «πόση ἐλευθερία πρέπει νὰ δοθῇ σὲ κάθε μαθητῆ». Ὅπως τὸ κάθε ἄτομο πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερο καὶ αὐτόνομο ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνο γιὰ τὶς πράξεις του καὶ τὴ συμπεριφορὰ του, ἔτσι καὶ τὸ κάθε σχολεῖο πρέπει νὰ ἔχη τὴν αὐτονομία του, ν' ἀναπτύσῃ πρωτοβουλία καὶ δραστηριότητα ἀλλὰ νὰ εἶναι ὑ π ε ὑ θ υ ν ο γιὰ τὴν ἐργασία καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς σχολικῆς ζωῆς του. Ὅπως ὁ κάθε μαθητῆς πρέπει νὰ μένῃ ἐλεύθερος γιὰ νὰ διαθέτῃ κατὰ βούλησιν τὸν ἐλεύθερο χρόνον του, ν' ἀπασχολῆται σύμφωνα μετὰ τὰ ἐνδιαφέροντά του καὶ νὰ παρουσιάζῃ τὶς προτιμήσεις καὶ τὶς κλίσεις του, ἔτσι καὶ τὸ κάθε σχολεῖο πρέπει νὰ μένῃ ἀδιατάρακτο στὸ ἔργον του καὶ ἐλεύθερο γιὰ νὰ χαράσῃ τὸ δικὸν του μοτίβον, νὰ δημιουργῇ τὴν δικὴν του «προσωπικότητα», νὰ αὐξάνῃ ἢ ἐλαττώσῃ τὸ βάρος στὰ διάφορα μαθήματα, ἐπηρεαζόμενον κυρίως ἀπὸ τὶς προτιμήσεις τῶν μαθητῶν του, ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴν, τὴν ἱστορικὴν, τὴν οικονομικὴν καὶ κοινωνικὴν τοποθέτησίν του.

Σήμερα δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὴν Πολιτεία τέτοια ἐλευθερία, οἱ δὲ κατὰ τόπους ἐπιθεωρηταί, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνισχύουν τὴν αὐτονομία τοῦ κάθε σχολείου ἰδιαιτέρως κεντρίζοντας τὴν πρωτοβουλία του καὶ παρέχοντας ὀδηγίαις στὴ σύνταξιν τοῦ ἀτομικοῦ τοῦ προγράμματος, δὲν ἔχουν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, παρὰ εἶναι ἐντεταλμένοι νὰ στέκουν φύλακες τῆς κατὰ γράμμα τήρησεως ἐνὸς λεπτομερειακοῦ καὶ ταυτόχρονα ἀνεδαφικοῦ σχολικοῦ προγράμματος. Κάποτε, συνήθως ἄθελά τους, γίνονται τρομοκράτες τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ των σὲ βαθμὸν πὸν διαταράσσεται ἡ ὅλη σχολικὴ ἐργασία. Ἰδιαιτέρα ἐκφοβίζεται ἐκεῖνο τὸ προσωπικὸν, πὸν ἀναπτύσσει κάποια πρωτοβουλία, πὸν θγάζει αἴφνης τὰ παιδιὰ στὴν ἐξοχήν, στὴν πόλιν, στὸ ἐργαστάσιον ἢ στὸ ἐργαστήριον χωρὶς προηγουμένη ἔγκρισιν, πὸν τολμᾷ κάποια ἀνακατάταξιν τῆς ὕλης, πὸν γεμίζει τὴν αἴθουσαν μετὰ ἐλεύθερα ἀναγνώσματα, πὸν εἰσάγει μεθόδους μαθήσεως ἔξω ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτον ὀμαδικὴν διδασκαλίαν τῆς τάξεως. Ἀλλὰ ὅπου τὸ σχολεῖον χάνει τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου κινδυνεύει.²

3. Τὸ πρόγραμμα νὰ προσαρμόζεται στὶς παιδικὰς ἀνάγκας. Τὸ σημερινὸν σχολικὸν πρόγραμμα, σὰν αὐθαίρετον κατασκευάσιον, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ μέτρα τοῦ παιδιοῦ καὶ ἰδιαιτέρα τοῦ σημερινοῦ παιδιοῦ, γιατί δὲν ἔχει σταθμισθῆ πάνω στὶς παιδικὰς ἀνάγκας καὶ στὰ παιδικὰ διαφέροντα καὶ δὲν ἀνταπο-

κρίνεται καθόλου στις σύγχρονες απαιτήσεις της ζωής. Το μέτρον έκλογής της ύλης ήταν: «οί παρεχόμενες στο σημερινό παιδί γνώσεις να είναι τέτοιες, που να χρησιμεύσουν στη ζωή του αὐριανού ἐνήλικος». Προπαρασκευή όμως μιᾶς γενεᾶς της αὐριον με τὰ μέτρα της σήμερα δὲν εἶναι πράξις σοφῆ. Εἶναι μιὰ μάταιη προσπάθεια νὰ δέσωμε τὴν κοινωνία στὸ χθές, στὸ παρελθόν, ἔστω στὸ παρόν, ἂν ὑπάρχη. Ἐπειτα οἱ τέτοιες γνώσεις εἶναι νεκρές. Εἶναι αὐτὸ πού ὁ καθηγητὴς Whitehead ὀνομάζει inert ideas.³ Γνώσεις καὶ δεξιότητες, λέγει ὁ Dewey, πού δὲν ἔχουν ἀμεσο ἀξία, δὲν παρέχουν καμμιά ὠφέλεια στὰ παιδιά.⁴ Θὰ μπορούσαμε μάλιστα νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ παρέχωμε στὰ παιδιά «νεκρές γνώσεις». Ὁ παιδαγωγὸς Σπένσερ βεβαιώνει ὅτι οἱ γνώσεις αὐτὲς σκοτώνουν τὴν αὐθορμησία καὶ πρωτοτυπία τοῦ παιδιοῦ.⁵ Οἱ γνώσεις καὶ δεξιότητες πού παρέχονται πρέπει ἀπαιτητικῶς νὰ ἔχουν σταθμισθῆ⁶ καὶ νὰ μὴν ξεπερνῶν τις φυσικὲς, πνευματικὲς, συναισθηματικὲς καὶ ἠθικὲς ἰκανότητες τῶν παιδιῶν. Πρέπει μὲ ἄλλα λόγια τὸ πρόγραμμα νὰ προσαρμοσθῆ πρὸς τις ἀνάγκες τῶν παιδιῶν καὶ ὄχι τὰ παιδιά νὰ ὑποχρεώνωνται νὰ προσαρμοσθοῦν στὲς ἀνάγκες τοῦ προγράμματος.

Ἡ ἐκλογή καὶ ἡ διάταξις της ὕλης τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος εἶναι στενὰ συνυφασμένα με τὸ σκοπὸ τοῦ σχολείου καὶ με τὴ μέθοδο διδασκαλίας. Ἀλλάζοντας ὁ σκοπὸς ἢ ἡ μέθοδος, ἀλλάζει καὶ ἡ ὕλη ἢ ἡ διάταξις αὐτῆς. Με τὸ σκοπὸ της ἀγωγῆς σχετίζεται περισσότερο ἡ ἐκλογή της ὕλης, με τὴ μέθοδο διδασκαλίας σχετίζεται κυρίως ἡ διάταξις της ὕλης δηλ. ἡ σειρά καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν γνώσεων καὶ ἡ ὀργανικὴ μεταξὺ τῶν ἐνότητων.

Ι. Ἡ ἐκλογή της ὕλης ὀρίζεται ἀπὸ τὸ σκοπὸ της ἀγωγῆς

1. Ἡ εὐρύτης τοῦ σκοποῦ της Ἀγωγῆς. Ὁ σκοπὸς της ἀγωγῆς εἶναι εὐρὺς καὶ πολὺπλευρος καὶ θὰ ἦταν μεγάλο σφάλμα νὰ διατυπωθῆ τόσο στενὰ ἢ τόσο γενικὰ ὥστε νὰ περικλεισθῆ στὸ καλούπι μιᾶς προτάσεως. Στὴ χώρα μας ὑπάρχει αὐτὴ ἡ τάσις, ἀλλά, ὁσάκις ἐπιχειρεῖται νὰ δοθῆ ἕνας ὀρισμένος τύπος τοῦ σκοποῦ της ἀγωγῆς, ἀμέσως ἀντικρούεται ἀπὸ κάποιον ἄλλον καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ κάποιον τρίτον, διότι ἡ ζωή εἶναι πολὺπλευρος καὶ ἡ ποικιλία τῶν σκοπῶν της ἀντανακλᾶ καὶ στὲς ἐπιδιώξεις τοῦ σχολείου. Ὅπως λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιορίσωμε τὴν θαυμασιὰ ποικιλία τῶν σκοπῶν της ζωῆς, ἔτσι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ περικλείσωμε τὴν ποικιλία τῶν σκοπῶν τοῦ σχολείου στὴν περιεκτικότητα ἐνὸς ἀκαμπτοῦ καὶ συγκεκριμένου ἢ ἐνὸς γενικοῦ καὶ ἀκαθορίστου τύπου.⁷

Ἡ εὐρύτης αὐτῆ τοῦ σκοποῦ της ἀγωγῆς ἐπιβάλλει τὴν ἐκλογή ποικίλου γνωστικοῦ καὶ δεξιολογικοῦ ὕλικου καὶ ἀντιτίθεται πρὸς κάθε περιορισμένη ἐκλογή καὶ εἰδίκευσι.

2. Ἡ ἐπέκτασι τοῦ σκοποῦ της Ἀγωγῆς. (Ὅχι μόνον πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ἀλλὰ καὶ συναισθηματικὴ, αἰσθητικὴ καὶ κοινωνικὴ καλλιέργεια).

Ὁ σκοπὸς της ἀγωγῆς, ὡς ἔχει σήμερα διατυπωθῆ, ἀποβλέπει στὴν πνευματικὴ καὶ σωματικὴ καλλιέργεια. Ἡ ἰσοβαρὴς καλλιέργεια τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος ἔχει γίνει, ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια, ἡ πυξίς τῶν παιδαγωγῶν μας. «...Ὅστω κατάρτιζόμενον τὸ πρόγραμμα καὶ περιλαμβάνον δύο διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων σειρὰς μαθημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἐξυπηρετεῖ τὴν ψυχικὴν ἐξέλιξιν, ἡ δὲ ἄλλη ἀνεφέρεται εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος, παύει νὰ θεωρῆται μονόπλευρον καὶ παρίσταται πολυμερὲς καὶ ἄρτιον, ἀπὸ πασῶν τῶν πλευρῶν ἐξυπηρετοῦν τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδός»,⁸ καταλήγει ὁ ἀθηντικὸς παιδαγωγὸς μας Νικόλαος Ξεφαρῶς.

πouλoς. Ἡ καλλιέργεια αὐτὴ ἐπιδιώκεται μὲ τὴ σχολικὴ μάθησι. Ἡ κοινωνικὴ ὁμωσ ἀνάπτυξις, οἱ κοινωνικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων εἰς ὅτι ἀφορᾶ τὴν πρέπουσα συμπεριφορᾶ, τὴν ἀνάπτυξι ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἀλληλεγγύης καὶ συνεργατικότητος, τὴν ἀμοιβαία κατανόησι, τὴν ἀνάληψι κοινῶν εὐθυνῶν, τὴν ἐπιδίωξι κοινῶν σκοπῶν, τὴ συμβολὴ στὴν κοινωνικὴ πρόοδο κλπ., ἔχουν παραμεληθῆ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσι σὲ βαθμὸ πού τὰ παιδιὰ μας καὶ ὁ λαὸς μας νὰ θεωροῦνται «κοινωνικῶς ἀναλφάβητοι». Αὐτὸ εἶναι ἐπόμενο, γιατί ἡ κοινωνικὴ ζωὴ δὲν προβλέπεται ὑπὸ τοῦ σημερινοῦ προγράμματος. Τὸ λαϊκὸ ὁμωσ σχολεῖο δὲ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ πλέον ἀπλῶς ὡς τόπος μαθήσεως. Εἶναι καιρὸς νὰ θεωρηθῆ σὰν μιὰ κοινωνικὴ ὀργανικὴ ἐνότης, σὰν μιὰ μεγάλη ἀδελφικὴ οἰκογένεια, ὅπου τὰ μεγαλύτερα καὶ τὰ μικρότερα παιδιὰ, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ διδασκόμενοι, διάγουν μιὰ κοινὴ ζωὴ, συνεργάζονται καὶ ἐπιδιώκουν κοινούς σκοπούς. Σήμερα μάλιστα ὅποτε ἡ ραγδαία ἀνάπτυξις τῆς τεχνικῆς ἐπέφερε σκλήρυνσι τοῦ ἀνθρωπίνου συναισθηματοσ, ἐπιβάλλεται ἡ συστηματικὴ καλλιέργεια τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, γιὰ νὰ διατηρηθῆ τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ τεχνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως.⁹ «Ποτὲ ὁ κόσμος δὲν εἶχε μεγαλύτερη ἀνάγκη ἀπὸ ἀνθρώπους, πού νὰ κατανοοῦν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους καὶ τῶν ὁποίων ἡ προσωπικότης νὰ εἶναι ἀρμονικὰ ἀνεπτυγμένη».¹⁰ Ἔτσι προτείνεται ὅπως κατὰ τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ ἐνιαῖος ἀνθρώπος καὶ συνεπῶς ὁ σκοπὸς πρέπει νὰ προεκταθῆ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ἀνάπτυξι καὶ σὲ κοινωνικὴ καὶ συναισθηματικὴ¹¹ ἀνάπτυξι.

Ἡ προέκτασις αὐτὴ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἐπιβάλλει ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν ὀργάνωσι σχολικῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴ θεωρησι τῶν διαφόρων μαθημάτων σὰν ἓνα ἐνιαῖο ὀργανικὸ σύνολο καὶ ὄχι σὰν σπασμένα κομμάτια «διακεκριμένα ἀλλήλων», πού μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ἀποβλέπουν στὴν καλλιέργεια τοῦ σώματος ἄλλα δὲ στὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς. Συνεπῶς ἡ ὅλη θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἐνιαῖα, σὲ ἀδιάσπαστες ἐνότητες.

Ὡς ἐδῶ, λοιπόν, δὲν καταργεῖται κανένας τομεὺς μαθήσεως ἀλλὰ δείχνηται ἡ ἀνάγκη χώρου καὶ χρόνου γιὰ τὴν ὀργάνωσι τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.¹² Μάλιστα τὸ πρόβλημα τῆς ἐξευρέσεως χρόνου εἶναι ἀντικείμενον αὐτῆς τῆς μελέτης καὶ θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἰδιαίτερα.

3. Ἡ προπαρασκευὴ τῶν παιδιῶν, γιὰ τὴ ζωὴ, περιλαμβάνεται μέσα στοὺς σκοπούς τοῦ σχολείου.

Ἡ καλύτερη προπαρασκευὴ γιὰ τὴ σύγχρονο τεχνικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ δὲν εἶναι βέβαια ἡ ἀπομόνωσις ἀπὸ τὴ σύγχρονο τεχνικὴ καὶ κοινωνικὴ πραγματικότητα οὔτε ἡ εἰδίκευσις σ' ἓνα ἐπάγγελμα, παρὰ ἡ σύνδεσις τῆς σχολικῆς ἐργασίας μὲ τὰ ἐνδιαφέροντα πού ἐγείρονται στὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ γύρω των κοινωνικὸ καὶ τεχνολογικὸ ἢ ἀγροτικὸ περιβάλλον.¹³ Δυστυχῶς τέτοια σύνδεσις δὲ γίνεται, τὰ σχολεῖα μας ἔχουν ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ἔχουν χάσει ἐπαφὴ ἀπὸ τὸν ζωντανὸ κοινωνικὸ ὀργανισμό.

(Συνέχεια στὸ ἐπόμενο)

Διάλογος με τούς γονεῖς

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΜΑΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ B.Ed. τοῦ Παν)μίου τοῦ Ἐδιμβούργου

Εἶναι γεγονός ὅτι σήμερα οἱ περισσότερες ἀσθένειες καὶ οἱ μεγάλες ἐπιδημίες ποὺ ἦσαν ἄλλοτε ἢ μεγάλη μάλιστα τῆς ἀνθρωπότητας ἐξέλιπον ἢ θὰ ἐκλείψουν στὸ ἐγγὺς μέλλον. Ἀρρώστειες ὅπως ἡ λέπρα καὶ ἡ φυματίωσις ποὺ ἄλλοτε ἐπροκαλοῦσαν ἀποτροπιασμὸ καὶ φόβια, σήμερα καταπολεμοῦνται ἀποτελεσματικά. Ἡ ἐλονοσία πάλι, ἡ τρομερὴ αὐτὴ πληγὴ τῆς χώρας μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἔχει ἤδη ἐκκοιζωθῆ.

Ἐξ ἴσου ὁμοῦ εἶναι γεγονός ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος κατατρύχεται καὶ δυσκολεύεται νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὶς λεγόμενες ἀσθένειες τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ γενικὰ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἀσφυκτικὴ συγκέντρωσις τῶν ἀνθρώπων στὰ ἀστικά κέντρα, ἡ ἐλαττωματικὴ κατασκευὴ τῶν κατοικιῶν (ἰδίως τῶν διαμερισμάτων) ποὺ γίνεται χάριν μεγαλυτέρου οἰκονομικοῦ κέρδους καὶ εἰς βάρος τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας τῶν διαμενόντων εἰς αὐτὰς καὶ πρὸ πάντων τῶν παιδιῶν, ἡ χαλάρωσις τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας, ἡ ἔλλειψις ἀνεκτικότητος στὶς σχέσεις μας με τούς ἄλλους ἀνθρώπους, ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀναγκῶν ποὺ μᾶς ἐπέβαλε ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, ὁ πόλεμος καὶ ἡ κατοχὴ με τὰ συνεπακόλουθὰ τους, ὁ φόβος ἐνὸς πυρηνικοῦ πολέμου ποὺ ἀπειλεῖ τὴν ἀνθρωπότητα με ὀλοσχερῆ καταστροφὴ καὶ ἐξαφανισμό, ὡς καὶ ἡ φτώχεια ποὺ δέρνει λαοὺς πολλῶν ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων, ἔχουν δημιουργήσει μεγάλη ἔντασι, νευρικότητα, ἀγωνία καὶ ἄγχος. Ἀποτέλεσμα ὄλων αὐτῶν εἶναι νὰ ἔχη σήμερα διασαλευθῆ ἡ ψυχικὴ γαλήνη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπροσαρμόστων καὶ ψυχικὰ ἀσθενῶν ἀτόμων νὰ ἔχη πολλαπλασιασθῆ πολὺ. Ἡ τάσις τοῦ μοντερνισμοῦ ἔχει ἀποσυνθέσει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώ-

που, ἔχει ἐπιφέρει σύγχυσι στὸ πνεῦμα του καὶ ἔχει προκαλέσει νευροψυχικὰς ἀνωμαλίας. Ἔτσι, σήμερα οἱ αὐτοκτονίες, ἡ ἐγκληματικότητα, ὁ ἀλκοολισμὸς, οἱ ψυχωσomatic ἀσθένειες, ὅπως εἶναι τὰ στομαχικὰ ἔλκη καὶ τὸ ἀσθμα, οἱ παλαβοί, οἱ ἐκκεντρικοί, οἱ ιδιόρρυθμοι, οἱ ἀνώμαλοι καὶ γενικὰ τὰ ἄτομα με ἑλαφρὴς ἢ σοβαρὰς ψυχικὰς διαταραχὰς πληθύνονται.

Οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοί, τῶν ὁποίων ὁ βίος, συγκριτικὰ με τὸν βίον τῶν ἀστικῶν κέντρων, εἶναι ἀπλούστερος καὶ φυσικώτερος, ἔχουν μικρότερο ἀριθμὸ ψυχασθενῶν· θὰ πρέπει δὲ νὰ ξέρωμε ὅτι οἱ νευροψυχικὰς διαταραχὰς προκαλοῦνται περισσότερο ἀπὸ κοινωνικὰ κυρίως αἰτία καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν παράγοντα τῆς κληρονομικότητος. Γι' αὐτὸ, ἡ οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο, ἡ κοινωνία, ὁ τύπος, τὸ ραδιόφωνο, ὁ πολιτικὸς κόσμος, οἱ διάφορες κοινωνικὰς καὶ δημόσιες ὑπηρεσίες πρέπει ἐν πλήρει συνεργασία, ὡς μοναδικὴ φροντίδα τους νὰ ἔχουν τὸν ἄνθρωπο.

Κάθε ἄτομο πρέπει νὰ φροντίζει ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σωματικὴ καὶ τὴν ψυχικὴ του ὑγεία. Τὸ σωματικῶς ὑγιὲς ἄτομο εὐρίσκει πάντοτε σὲ μιὰ κατάστασι εὐεξίας, ἡ δύναμις ἀντιστάσεως τοῦ ὄργανισμοῦ του πρὸς τὶς διάφορες ἀσθένειες εἶναι μεγαλύτερη καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι ἱκανὸ νὰ προσαρμόζεται εὐκόλα στὶς μεταβολὰς τοῦ περιβάλλοντος. Ἐξ ἄλλου, τὸ ψυχικῶς ὑγιὲς ἄτομο εὐρίσκει σὲ μιὰ κατάστασι ψυχικῆς εὐφορίας ἢ εὐδιαθεσίας. Ξέρει τί ζητεῖ ἀπὸ τὴ ζωὴ. Γνωρίζει τὶς ἱκανότητες καὶ τὶς ἀδυναμίες του καὶ οἱ φιλοδοξίες του εἶναι κομμένες στὰ μέτρα τῶν δυνατοτήτων του. Ξέρει ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας συνεχὴς ἀγῶνας, ἀγῶνας σκληρὸς με ἐπιτυχίες καὶ νίκες λαμπρὰς, ἀλλὰ καὶ με ἀποτυχίες

καὶ οἰκτρὲς ἦττες. Ἰνωρίζει νὰ κερδίῃ χωρὶς νὰ ζαλίζεται, καὶ νὰ χάνῃ χωρὶς κλάμματα καὶ ὄδυρους. Ἔχει ἀνεπτυγμένο τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα, ἀποφεύγει τὶς ὑπερβολὰς καὶ ἡ διαγωγή του χαρακτηρίζεται ἀπὸ σταθερότητα καὶ συνέπεια.

Τὸ πρόβλημα τῶν ψυχικῶν ἢ διανοητικῶν νόσων, ἡ ἐξασφάλισις τῆς ψυχικῆς ὑγείας τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχή μας ἐξ ἴσου, ἂν ὄχι περισσότερο, μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαράτου νόσου τοῦ καρκίνου. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε δὲ πὼς τὶς συνέπειες ἐνὸς ἀνώμαλου ἀτόμου δὲν τὶς πληρώνει μόνον τὸ ἴδιον τὸ ἄτομον, ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο καὶ ἡ κοινωνία ὁλόκληρη.

Ἡ ψυχικὴ ὑγεία τῆς κοινωνίας εἶναι μιὰ δύσκολη ὑπόθεσις· εἶναι ἓνα πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴν συνεργασίαν πολλῶν παραγόντων — γιὰ τὸ ὁποῖον ὅλοι μας εἴμαστε συνυπεύθυνοι. Πρῶτα ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ ἔχωμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ἡ πρόληψις εἶναι προτιμότερη τῆς θεραπείας. Δεύτερον, πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ψυχικὴ ὑγιεινὴ εἶναι ἰδίως ἀπαραίτητη στὴν παιδικὴ ἡλικία. Στὴν ἡλικία αὕτῃ διασαλεύεται εὐκολώτερα ἡ ψυχικὴ ὑγεία τοῦ ἀτόμου. Ἐξ ἄλλου, τὸ προβληματικὸ, τὸ ἀπροσάρμοστο, τὸ δυστυχισμένο παιδί θὰ ἐξελιχθῇ σὲ δύσκολο καὶ δυσάγωγον ἔφηβο καὶ ἀργότερα σὲ ἀνώμαλον ἐνήλικον. Ὅταν ἔλθῃ εἰς γάμον καὶ δημιουργήσῃ οἰκογένεια, οἱ ἀνωμαλίες του σὰν πατέρας ἢ μητέρας θὰ ἔχουν δυσμενῆ καὶ κάποτε καταστρεπτικὴ ἐπὶ τῶν τέκνων του ἐπίδρασι. Ἐξ ἄλλου, γονεῖς πού διακατέχονται ἀπὸ συναίσθημα ἀνασφαλείας, μεταδίδουν, μὲ τὴν στάσι καὶ τὴν ὄλη διαγωγή τους, τὸ συναίσθημα αὐτὸ καὶ στὰ παιδιὰ τους. Οἱ περισσότερες ψυχικὲς παθήσεις καὶ ἀντικοινωνικὲς ἐπιδράσεις ἐκπηγάζουν ἀπὸ μιὰ ἀφρόντιστη, ἀπροστάτευτη καὶ δυστυχισμένη παιδικὴ ζωὴ.

Συνεπῶς, γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἡ προληπτικὴ ψυχικὴ ὑγιεινὴ συνιστᾶται κυρίως κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Κατὰ τὴν πε-

ρίοδο αὕτῃ ἄλλωστε τὸ πρόβλημα ἀντιμετωπίζεται ἀποτελεσματικώτερα.

Νὰ τώρα ἀναλυτικὰ ὁ ρόλος καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ κάθε παράγοντος ξεχωριστά:

1. Ὁ πολιτικὸς κόσμος τῆς χώρας πρέπει νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πρᾶξι τῆς δημοκρατίας: νὰ ἐξασφαλίσῃ δηλαδὴ σ' ὅλους τοὺς πολῖτες πολιτικὴ, οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἰσότητα. Ἡ ἀνάδειξις καὶ ἡ σταδιοδρομία τοῦ πολίτου νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ἱκανότητές του, τὴν ἀρετὴν, τὰ προσόντα του καὶ τὴν προσωπικὴν του ἀξία, καὶ ὄχι ἀπὸ ἐξωατομικὰ μέσα. Νὰ συγκεντρώνονται καὶ νὰ ἀξιοποιοῦνται οἱ ἀνθρώποι μὲ δημιουργικὰς ἱκανότητες, τὰ γόνιμα καὶ φωτεινὰ μυαλά. Νὰ εὐνοῖται καὶ νὰ ἀμείβεται ἡ καλοήθεια καὶ νὰ διώκεται καὶ τιμωρῆται ἡ κακοήθεια.

2. Ἡ οἰκογένεια νὰ ζῆ βίον ἁρμονικόν. Νὰ ἐξασφαλίσῃ στὰ μέλη τῆς τὴν συνεργασία. Νὰ χαρίσῃ στὰ παιδιὰ τὴν ἀγάπην καὶ νὰ οἰκοδομῇ τὸ συναίσθημα τῆς ἀσφαλείας. Νὰ ἀποφεύγονται οἱ προστριβές, οἱ φιλονεικίες, μὲ λίγα λόγια ἢ συζυγικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ἀσυνεννοησία. Τὸ σπῖτι νὰ εἶναι ὁ χώρος ὅπου βασιλεύει ἡ χαρὰ, ἡ ἐνθάρρυνσις, ἡ αὐτοπειθαρχία, ἡ συνεργασία, ἡ στοργὴ καὶ ἡ ἀγάπη. Οἱ γονεῖς πρέπει νὰ γνωρίζουν πόση μεγάλη σημασία ἔχει γιὰ τὴν ὑγείαν τοῦ παιδιοῦ ἡ περίοδος τῆς ἐγκυμοσύνης καὶ λοχείας τῆς μητέρας, καὶ πόση σπουδαιότητα ἔχουν τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ. Νὰ γνωρίζουν ὅτι οἱ ρίζες τῶν συμπτωμάτων τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν βρίσκονται στὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ ἀτόμου· ὅτι στὴν περίπτωση τοῦ προβληματικοῦ, τοῦ δύσκολου παιδιοῦ τὸ πρόβλημα βρίσκεται συνήθως στὶς σχέσεις τοῦ παιδιοῦ μὲ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ προπαντὸς τὴν μητέρα· ὅτι μιὰ χαρούμενη καὶ εὐτυχισμένη παιδικὴ ἡλικία θεωρεῖται ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους παράγοντας στὴν ὁμαλὴ ψυχικὴ ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ· ὅτι ἡ στοργὴ εἶναι σπουδαιότερη ἀπὸ τὴν τροφήν του· ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ προστασία, τὸ παραχάϊδεμα, ὑποσιτί-

ζουν τὴν πρωτοβουλία τοῦ παιδιοῦ, τὸ κάνουν ἄβουλο ἄνθρωπο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ρυμουλκῆται στὶς σκέψεις καὶ στὶς πράξεις του ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀποτυγχάνη στὴ ζωὴ του.

3. Τὸ σ χ ο λ ε ἰ ο πρέπει μαζὶ μὲ τὴν Πνευματικὴ καὶ Σωματικὴ ἀνάπτυξι νὰ φροντίζη ἐξ ἴσου καὶ γιὰ τὴ Συναισθηματικὴ καὶ Κοινωνικὴ ἀνάπτυξι τοῦ παιδιοῦ.

Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ γνωρίζη τὶς βασικὰς ἀρχὰς τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς καὶ νὰ φροντίζη γιὰ τὴν πρόληψιν τῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ψυχικῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ. Οἱ ἐνεργειῆς του, ἡ στάσις του, οἱ μέθοδοι ποὺ χρησιμοποιεῖ, νὰ εἶναι δημιουργικὰ καὶ ποτὲ νὰ μὴν παραλύουν ἢ ἀκρωτηριάζουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος τῶν μαθητῶν. Νὰ φροντίζη ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς προβληματικὸς μαθητὰς καὶ, λαμβάνοντας τὰ ἐνδεδειγμένα μέτρα, νὰ θεραπεύη τὰ αἴτια καὶ ὄχι τὰ συμπτώματα τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ παιδιοῦ.

Τὰ σχολεῖα νὰ παύσουν νὰ εἶναι σχολεῖα μᾶλλον γνώσεων καὶ νὰ γίνουν σχολεῖα ἀγωγῆς· νὰ φροντίζουν δηλ. πολὺ γιὰ τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ καταβάλλη σοβαρὰς καὶ συνειδητὰς προσπάθειες γιὰ νὰ καλλιεργῆ στὸ παιδί ὠρισμένες συνήθειες καὶ ἀρετὰς: νὰ καλλιεργῆ τὸ θάρρος, τὴν ἀποφασιστικότητά, τὴν ἐπιμονή, τὴν μετριοπάθειαν, τὴν σύνεσιν, τὴν αἰσιοδοξίαν, τὴν κοινωνικότητα, τὴν εὐπροσηγορίαν, τὴν ἐργατικότητα, τὴν πειθαρχίαν, τὴν τάξιν, τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἰκανότητα προσαρμογῆς στὸ περιβάλλον. Δεδομένου δὲ ὅτι οἱ μεγάλοι ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν του στὴν ζωὴ καὶ τὴν εὐτυχίαν του εἶναι ἡ ὀκνηρότης καὶ ἡ ὑπερκόπωσις, ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ καλλιεργῆ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν δρᾶσιν καὶ νὰ μαθαίνη τὰ παιδιά νὰ ἀποφεύγουν τὴν ὑπερκόπωσιν ποὺ εἶναι τόσο φθοροποιὸς καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον σχεδὸν ἄχρηστο. Ἐπιπλέον, τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ καταπολεμῇ τὴν ἀπαισιοδοξίαν, τὴν νοσηρῆ

αὐτὴν κατάστασιν ποὺ δηλητηριάζει τὸν ἄνθρωπον καὶ τοῦ παραλύει τὴν ἐνεργητικότητα, καὶ νὰ καλλιεργῆ τὴν εὐδοξία καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν ποὺ κάνουν τὸν ἄνθρωπον ἐνεργητικὸν καὶ δραστήριον, ἰκανὸν νὰ ἀγωνισθῆ στὴ ζωὴ καὶ νὰ βγῆ νικητῆς. Ὁχι μελαγχολικά, συννεφιασμένα πρόσωπα. Ἡ αἰσιοδοξία καὶ ἡ εὐδοξία εἶναι τὸ ἀπλὸν καὶ μυστικὸν μονοπάτι ποὺ ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν εὐτυχίαν.

Ὁ θεσμὸς τῆς Σ χ ο λ ι κ ῆ ς ὑ γ ι ε ι ν ῆ ς πρέπει νὰ λειτουργῆ πραγματικὰ καὶ ὄχι τυπικὰ. Οἱ μαθηταὶ πρέπει ὑποχρεωτικὰ μιὰ φορὰ τὸ ἔτος νὰ περνοῦν ἀπὸ μιὰ γενικὴ ἰατρικὴ ἐξέτασιν: νὰ τοὺς γίνεται δηλ. μιὰ ἀκτινογράφησις θώρακος, μιὰ ὠτορινολαρυγγολογικὴ, μιὰ ὀδοντιατρικὴ, μιὰ δερματολογικὴ καὶ μιὰ ὀφθαλμολογικὴ ἐξέτασις. Ἡ ὑπηρεσία τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται στὴν διάγνωσιν μόνο τῶν τυχόν νόσων τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ νὰ προχωρῇ καὶ στὸ στάδιον τῆς θεραπείας του.

Τὸ σχολεῖο πρέπει ἀκόμη νὰ φροντίζη γιὰ τὴν δωρεὰν παροχὴν γάλακτος καθ' ὅλον τὸ σχολικὸν ἔτος καὶ τὴν παροχὴν γεύματος σ' ὅλους τοὺς ἀπόρους μαθητὰς. Σπουδαία ἐπίσης ὑπηρεσία προσφέρουν καὶ οἱ μαθητικὰς ἐξοχὰς καὶ κατασκηνώσεις.

Εὐεργετικὸς καὶ σπουδαῖος εἶναι ἐπίσης ὁ ρόλος τοῦ Νηπιαγωγείου στὴν ἀπόκτησιν καλῶν ἔξεων ἀπὸ μέρος τοῦ παιδιοῦ, στὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος του καὶ στὴν ἐδραίωσιν τῆς ψυχικῆς του ὑγείας. Τὸ Νηπιαγωγεῖο ἀποτελεῖ βασικὸ μέρος τοῦ ὅλου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Ἡ ἴδρυσιν μεγάλου ἀριθμοῦ Νηπιαγωγείων ποὺ παρατηρεῖται σὲ προηγμένες χῶρας, ὅπως ἡ Μεγάλη Βρεταννία, ἡ Ἑλβετία, ἡ Σουηδία, οἱ Η.Π.Α. κλπ. δὲν ὀφείλεται ἀπλῶς στὴν μεταβολὴν ποὺ ἔχει σήμερον ὑποστῆ ὁ χαρακτῆρας τῆς οἰκογενείας, τὴν ἀνάγκην δηλαδὴ τῆς μητέρας νὰ ἐργάζεται ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, οὔτε προορίζεται ἀποκλειστικὰ γιὰ τὰ παιδιά τῶν ἐργαζομένων μητέρων. Ὁφείλεται κυρίως στὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν θέλησιν τῆς Πολιτείας καὶ τῆς κοινῆς

νίας να δώσει στο παιδί την ευκαιρία για ένα καλύτερο ξεκίνημα στην ζωή του. Οφείλεται στην πίστι και στην εφαρμογή των πορισμάτων των Μεγάλων Ψυχαναλυτών που διατείνονται ότι πολλά από τα συμπλέγματα που υπάρχουν στους ενήλικους έχουν ρίζες τους στην παιδική τους ηλικία και που ήταν δυνατόν να είχαν προληφθῆ με την κατάλληλη αγωγή κατά τα πρώτα παιδικά τους χρόνια. Οφείλεται ακόμη στην συνηγορία των ιατρών και παιδαγωγών που τονίζουν την μεγάλη σπουδαιότητα που έχει το περιβάλλον κατά τα πρώτα έτη του βίου στην σωματική και ψυχική υγεία του παιδιού. Το Νηπιαγωγείο αποτελεί και πρέπει να αποτελῆ αναπόσπαστο μέρος του όλου εκπαιδευτικού συστήματος κάθε χώρας, γιατί χωρίς αυτό η αγωγή του ατόμου είναι λειψή.

Απαραίτητη επίσης είναι η ίδρυση και η καλή λειτουργία ειδικών σχολείων ή τάξεων για τα δμαλά παιδιά ως και λειτουργία ικανού αριθμού Ίατροπαιδαγωγικών Κέντρων για τα δυσάγωγα ή προβληματικά παιδιά, με σχολικούς ψυχολόγους, ψυχιάτρους, Κοινωνικούς Λειτουργούς και ειδικούς επιστήμονες για την θεραπεία των τραυλών παιδιών, γιατί κατά τις στατιστικές των χωρών που παρακολουθούν συστηματικά τα προβλήματα του παιδιού και φροντίζουν για την ευημερία της παιδικής ηλικίας, ένα παιδί στα πέντε του χρόνια παρουσιάζει ψυχολογικά προβλήματα που για να λυθούν απαιτείται η παρέμβαση ψυχοπαιδαγωγού. (1)

4. **Ἡ Ἐκκλήσια.** Ὁ ρόλος και η ευθύνη της ἐκκλησίας στο πεδίο της ψυχικής υγείας είναι μεγάλος. Ἡ κοινωνία μας χρειάζεται κληρικούς μορφωμένους ικανούς να δίνουν στο λαό ὀρθό προσανατολισμό και να συντελοῦν θετικά στην

διαμόρφωση μιᾶς ὑγιούς φιλοσοφίας για την ἄξια και τὸν προορισμό τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς· ἀνθρώπους που να συμπάσχουν με τὸν πόνο τοῦ ἄλλου, ικανούς να παρηγοροῦν τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ἀδικημένους, τοὺς πονεμένους, τοὺς πάσχοντας.

5. **Ἡ Διοίκησης.** Οἱ δημόσιες λειτουργίες να βρίσκονται στην ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ και να μὴ ταλαιπωροῦν τὸν πολίτη. Ἡ ἀστυνομία και ἡ χωροφυλακή να εἶναι οἱ προστάτες και οἱ φίλοι τοῦ λαοῦ. Να μὴν ἐμπνέουν τὸν φόβο στους πολίτες. Να ἐφαρμόζουν τὸν Νόμο και να προστατεύουν τὴν τάξι χωρὶς ὑπερβολικό ἐπαγγελματικό ζήλο. Χρειάζεται χρηστή Διοίκησης, με αἴσθημα ευθύνης τῶν διοικητικῶν ὀργάνων κατὰ τὴν ἐνάσκησι τῶν καθηκόντων τους. Με τὴν τάξι τῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων χωρισμένη σὲ πληβείους και πατρικίους (δηλ. με ἀνιση οικονομική μεταχείρισι), με τοὺς συνταξιούχους δημοσίους ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι ἀνάλωσαν ὀλόκληρη τὴν ζωὴ τους στην ὑπηρεσία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, παραμελημένους και περιφρονημένους, με τὴν ὑπαρξὶ τῶν μανδαρίνων, με τὶς φανερὲς διακρίσεις εἰς ὄφελος τῶν ὀλίγων και εἰς βάρος τῶν πολλῶν, με τὴν δύσκολη ἐξεύρεσι ἐργασίας ἀπὸ τοὺς νέους και πολλὰ ἄλλα τέτοια, εἶναι φανερόν διτι σιγά—σιγά ἀμβλύνεται ἡ κοινωνική συνείδησις, με ἀποτέλεσμα τὴν φθορὰ και τὴν ἠθική σῆψι. Ἐν ὀλίγοις, ἡ κακὴ διοίκησης ζημιώνει ὑλικά και ἠθικά τὸ ἔθνος μας, δημιουργεῖ κρίσι κοινωνικῆς συνειδήσεως, κρίσι ἠθική, με κλονισμένη δηλαδή τὴν πίστι στην σκόπιμη πορεία τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπινου βίου, ὑποσκάπτει τὰ θεμέλια τοῦ ἐθνικοῦ μας οἰκοδομήματος και ὀδηγεῖ στην αὐτοκαταστροφή και τὴν διάλυσι.

6. **Ὁ Τύπος** πρέπει να παύση να εἶναι κομματικός ἢ ψευτοσυντηρητικός· να ἀποκτήση συνείδησι τῆς ὑψηλῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς του. Ὁ καθημερινὸς τύπος εἶναι μιὰ μεγάλη δύναμις που θὰ ἤμποροῦσε να ἀναπλάσῃ

(1) I. Χαραλαμποπούλου: «Τὸ παιγνίδι ὑπὸ τὸ φῶς τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς και Ψυχολογίας. Κεφ. «Οἱ κλινικὲς καθοδηγήσεις τῶν παιδιῶν» Ἀθῆναι 1960.

τὴν ἑλληνικὴν κοινωνία. Οἱ δημοσιογράφοι, μὲ τὴν εὐφυΐα τους, τὴν τέχνη τοῦ λόγου τους, ἔχουν τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ διαδίδουν καὶ διαποτίζουν τοὺς πολῖτες μὲ ἰδέες εὐεργετικὰς ἢ ἐπιβλαβεῖς στὴν κοινωνία μας. Ὁ τύπος, τὸ βιβλίον, τὸ περιοδικόν, ὁ κινηματογράφος, τὸ ραδιόφωνο καὶ διάφορα ἄλλα μορφωτικὰ μέσα πρέπει νὰ ἐξυγιανθοῦν καὶ ἐξυψωθοῦν στὸ ἕψος τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς των.

7. Ο βιομήχανοι. Ἐνας μεγάλος ἀριθμὸς πολιτῶν, μὲ τὴν σημερινὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται στὰ ἐργοστάσια. Οἱ βιομήχανοι συνεπῶς πρέπει νὰ ἐξασφαλίζουν στὸν ἐργάτη ἀνθρώπινους ὄρους καὶ ἀνετες συνθῆκες ἐργασίας. Ἡ στάσις τους νὰ εἶναι φιλικὴ ἐναντι τῶν ἐργατῶν καὶ νὰ σέβωνται τὴν ἀξιοπρέπειάν των. Νὰ μὴν περιφρονοῦν καὶ νὰ μὴν ταπεινῶνουν τὸν ἐργάτη. Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἐργοστασίου νὰ μὴν εἶναι δηλητηριασμένη. Ἡ δεσποτικὴ καὶ ἄδικη συμπεριφορὰ τῶν ἰδίων καὶ τῶν προϊσταμένων τῶν ἐργατῶν δημιουργεῖ προστριβές, πληγώνουν τὸ φιλότιμον καὶ τὸν ἐγωϊσμὸν τοῦ ἐργάτου μὲ συνέπεια νὰ μεταφέρεται ὁ ἐκνευρισμὸς τους στὸ σπῆν τους, στὴν σύζυγον καὶ τὰ παιδιὰ τους. Ἡ ἀπειλὴ ἀπολύσεως τοῦ ἐργάτου μὲ τὶς παραμικρὰς ἀφορμὰς, τὸ συναίσθημα ἐλλείψεως ἀσφαλείας, ἡ διαρκὴς νευρικότης, ἡ ἀγωνία καὶ ἡ ἐχθρότης, εἶναι πράγματα ποὺ ὀδηγοῦν στὴν διατάραξιν τῆς ψυχικῆς ἰσορροπίας τοῦ ἐργάτου, καὶ συνεπῶς καὶ τῆς οἰκογενείας του.

8. Οἱ Ἀρχιτέκτονες. Μεγάλῃ εἶναι ἡ εὐθύνη τῶν ἀρχιτεκτόνων στὴν ψυχικὴν ὑγείαν τοῦ λαοῦ μας. Οἱ κτιοκτίες, τὰ Σχολεῖα, τὰ Ἐργοστάσια, τὰ Νοσοκομεῖα, τὰ διοικητικὰ κτίρια πρέπει νὰ μὴν εἶναι μαρμάρινες φυλακές, νὰ μὴν δημιουργοῦν ἔντασιν καὶ νευρικότητα, ἀλλὰ νὰ συντελοῦν στὴν πρόληψιν ψυχικῶν διαταραχῶν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ψυχικῆς ὑγείας τοῦ πολίτου.

Τέλος οἱ Δικαστές, οἱ Ἴατροί, οἱ Δικηγόροι καὶ οἱ Νοσοκόμοι εἶναι σπιν-

δαῖοι παράγοντες τῆς ψυχικῆς ὑγείας τοῦ λαοῦ.

Ἀπ' ὅλα ὅσα μέχρι τώρα ἀναφέραμε καταφαίνεται ὅτι 1) πρέπει, μὲ κατάλληλη μόρφωσιν, στὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἄλλους, νὰ καλλιεργηθῆ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνεκτικότητος. Ἄν ὁ κ. κ. ἡς μας συγχωροῦσε στοὺς ἄλλους τὰ ἐλαττώματα, τὶς ἀδυναμίας καὶ τὰ σφάλματα ποὺ συγχωροῦμε στὸν ἑαυτὸν μας, τότε ἡ ζωὴ θὰ γινόταν πιὸ ἱποφερτὴ, πιὸ ὀμαλὴ. Εἶναι συνεπῶς ἀπαραίτητον νὰ ἐνισχυθῆ ἡ κατανόησις καὶ ἡ συνεργασία ἀνάμεσα στὶς διάφορες κοινωνικὰς ομάδας.

2) Πρέπει ὅλοι μας συνειδητὰ νὰ κάνωμε ὅ,τι μπορούμε γιὰ νὰ ἀμβλύνωμε στὸ ἔπακρον τὴν ἄρνησιν, τὴν ἰσχυρὴν ἀπόρρησιν καὶ τὴν σύγκρουσιν στὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἄλλους. Νὰ ἀπαρνηθῶμε τὴν βίαν, νὰ πνίξωμε τὸν νοσηρὸν ἐγωϊσμὸν μας, νὰ καταπολεμήσωμε τὸ ὑλιστικὸν πνεῦμα, νὰ ἀντιληφθῶμε τὴν μεγάλην ἀξίαν ποὺ ἔχουν ἡ ἐργασία, ἡ ἀλληλεγγύη, ὁ ἀλτρουισμὸς καὶ ἄλλες ἀρετές, νὰ πειθαρχοῦμε στοὺς νόμους τῆς ζωῆς, ἀποφεύγοντας τὰ ξενύχτια, τὴν ὑπερκόπωσην καὶ ὅλες τὶς ἐπιβλαβεῖς ἐνασχολήσεις ποὺ βαθμιαίως ἐξαντλοῦν τὰ ἀποθέματα τῆς νευρικῆς μας ἐνεργείας, μᾶς ὑποσκάπτουν τὴν ὑγείαν μας, μᾶς κλονίζουν τὴν ψυχικὴν ἰσορροπίαν μας.

3) Εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἡ κατάλληλη ἀγωγή τῆς Οἰκογενείας, τῶν Δημοσίων Λειτουργῶν, τῆς Ἀστυνομίας, τῶν Ἐκπαιδευτικῶν, τῶν Κληρικῶν, τῶν Βιομηχάνων, τῶν Ἴατρῶν καὶ τοῦ Κοινοῦ.

Ἡ Πολιτεία εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐνσωματώσῃ τὴν ψυχικὴν ὑγιεινὴν στὴν Δημοσίαν Ὑγείαν καὶ μὲ τὴν εὐνομίαν, τὴν πολιτικὴν, οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἰσότητα νὰ ἐξαλείψῃ τὰ κυριώτερα αἷτια ποὺ κλονίζουν τὴν ψυχικὴν ὑγείαν τοῦ λαοῦ μας. Νὰ ὀργανώσῃ σὲ καλύτερες βάσεις τὴν παιδείαν καὶ νὰ ἐπενδύσῃ σ' αὐτὴν κεφάλαια ἀνάλογα μὲ τὴν σημασίαν τῆς ὡς κυριώτερας λειτουργίας τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ μας.

Ἐκπαιδευτικὴ κίνησις

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἀπὸ 7ης Ἰανουαρίου ἕως 17ης Φεβρουαρίου ἐ.ε. ὁργανώθη εἰς Παρισίους ὑπὸ τοῦ Διεθοῦς Κέντρου Παιδικῆς Ἡλικίας (Centre International de l'Enfance) Σεμινάριον, ἀφορῶν εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἐπιμόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων, ἐν σχέσει πρὸς τὰς συγχρόνους γνώσεις τῆς ἀναπτύξεως καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ παιδιοῦ.

Εἰς τὸ Σεμινάριον τοῦτο ἔλαβεν μέρος, ἀποσταλεις ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου παιδείας ὁ κ. Γεώργιος Ἐμμ. Σέκαλος. Ἀντιπρόσωποι, ὡς καὶ πλῆθος ἀκροατῶν, ἔλαβον ἐπίσης μέρος ἐκ τῶν κάτωθι χωρῶν:

Ἀργεντινῆς, Βελγίου, Βενεζουέλας, Βραζιλίας, Γαλλίας, Γιουγκοσλαβίας, Δανίας, Ἑλβετίας, Ἰσπανίας, Ἰσραήλ, Ἰταλίας, Κούβας, Λουξεμβούργου, Νορβηγίας, Ὀλλανδίας, Οὐγγαρίας, Πολωνίας, Πορτογαλίας, Ρουμανίας, Σουηδίας, Τογκό, Τουρκίας καὶ Τυνησίας.

Τὸ Διεθνὲς Κέντρον Παιδικῆς Ἡλικίας, τὸ ὁποῖον ὁργάνωσεν τὸ Σεμινάριον, ἰδρύθη πρωτοβουλία τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1949. Οἱ πόροι τοῦ προέρχονται κατὰ μὲ τὸ ἓν ἡμισυ ἐκ χορηγίας τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἡμισυ ἐκ τῶν κονδυλίων τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν τῶν προοριζομένων διὰ τὴν προστασίαν τοῦ παιδιοῦ ἀνά τὸν κόσμον. Τὸ καταστατικὸν τοῦ Κέντρου, ὀρίζει ὡς κυρίαν ἀποστολήν του: «Νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, τὴν διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τῆς ὑγιεινῆς καὶ παιδοκομίας, τὴν μόρφωσιν εἰδικοῦ προσωπικοῦ εἰς τὰς διαφόρους χώρας τοῦ κόσμου κλπ.». Ἐνεκα τούτου αἱ δραστηριότητες τοῦ ἐν λόγῳ Κέντρου, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰδρύσεώς του, ἀνεφέροντο κατὰ κύριον λόγον εἰς προβλήματα καθαρῶς ὑγιεινῆς, τὰ δὲ ὁργανούμενα μαθήματα καὶ Σεμινάρια, ἀπηυθύνοντο εἰς ἰατρούς, κοινωνιολόγους καὶ κοινωνικοὺς λειτουργούς. Μόνον τελευταίως ἤρχισε νὰ ὁργανώνη μαθήματα καὶ διὰ παιδαγωγούς καὶ ψυχολόγους.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Σεμινάριον ὁργανώθη εἰδικῶς διὰ παιδαγωγούς διδάσκοντας ἢ μέλλοντας νὰ διδάξουν εἰς ἰδρύματα μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως δημοδιδασκάλων (Πανεπιστήμια — Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας — Διδασκαλεῖα) Σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς συμμετέχοντας εἰς αὐτὸ ἀντιπροσώπους νὰ συζητήσουν καὶ μελετήσουν τὸ ὑπάρχον πρόγραμμα μορφώσεως δημοδιδασκάλων εἰς τὰς διαφόρους χώρας καὶ νὰ ἀνταλλάξουν ἀπόψεις ὡς πρὸς τὰς εὐκταίας τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις αὐτοῦ, ὥστε νὰ συμπεριλάβῃ γνώσεις ἐκ τῆς φυσιολογίας, ὑγιεινῆς, ψυχολογίας καὶ κοινωνιολογίας τοῦ παιδιοῦ, κρινομένης ἀπαραιτήτους σήμερον διὰ τὴν ὀρθὴν ἐνάσκησιν τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου παντὸς δημοδιδασκάλου.

Τὰ μαθήματα τοῦ Σεμιναρίου περιελάμβανον τὴν μελέτην τῆς φυσικῆς καὶ ψυχοπνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἐφηβείας, ἀντιμετωπίσθησαν δὲ τὰ κύρια ἰατρικά, ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς περιόδου ταύτης. Πλὴν τῶν συζητήσεων καὶ ὁμαδικῶν ἐργασιῶν αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν ἕκαστον μάθημα, ἐγένοντο ἐπισκέψεις εἰς διάφορα ψυχοπαιδαγωγικά, ἰατροπαιδαγωγικά καὶ λοιπὰ κέντρα τῶν Παρισίων καὶ τῆς Νορμανδίας (πόλεως Caen) πρὸς παρακολούθησιν τῆς ἐκτελουμένης εἰς αὐτὰ ἐργασίας.

Α'. Τὰ ἀναπτυχθέντα καὶ συζητηθέντα θέματα ἦσαν :

1. Εἰσαγωγή

1) Τὸ πρόγραμμα μορφώσεως τῶν δημοδιδασκάλων περιεχόμενόν του ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς, ψυχολογίας καὶ κοινωνιολογίας, ὡς ὑφίσταται σήμερον εἰς τὰς ἑξαφύρουσ Χώρας.

2. Ἀναίτησις τοῦ παιδιοῦ

- 1) Κληρονομικότης καὶ περιβάλλον ἐπίδρασις τῶν εἰς τὸ παιδί.
- 2) Γέννησις. Ἐπίδρασις τῶν συνθηκῶν γέννησεως ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ παιδιοῦ.
- 3) Ποία ἡ ἀντίδρασις τῶν γονέων κατὰ τὴν γέννησιν ἐνὸς παιδιοῦ.
- 4) Ἡ διατροφή τοῦ παιδιοῦ—Ἀνάγκαι τῆς.
- 5) Αὔξησις καὶ φυσικὴ (σωματικὴ) ἀνάπτυξις τοῦ παιδιοῦ.
- 6) Ψυχο—κινητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του: Νευρολογικὴ ἀνάπτυξις.
- 7) Συναισθηματικὴ τοῦ ἀνάπτυξις.
- 8) Διανοητικὴ ἀνάπτυξις αὐτοῦ.
- 9) Ἀνάπτυξις τοῦ πνεύματος παρατηρήσεως εἰς τὸ παιδί.
- 10) Ἡ φυσιολογικὴ ἐφηβεία.
- 11) Ψυχο—κοινωνιολογία τοῦ ἐφήβου.

3. Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολεῖον

- 1) Τὸ παιδί, ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον.
- 2) Τὸ σχολεῖον καὶ ἡ ὑγεία τοῦ παιδιοῦ.
- 3) Ὁργάνωσις Νηπιαγωγείων.
- 4) Ἡ ἡμερησία ἐργασία τῶν μαθητῶν.
- 5) Ἡ κόπωσις εἰς τὸν μαθητὴν.
- 6) Προβλήματα τῆς Γαλλικῆς ἐκπαιδεύσεως.
- 7) Πειραματισμοὶ εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν τῆς Γαλλίας.
- 8) Αἱ σύγχρονοι ἐπιστήμαι τῆς ἀγωγῆς.
- 9) Ὁ σχολικὸς ψυχολόγος.

4. Τὸ παιδί καὶ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον

- 2) Κοινωνικοὶ παράγοντες ἐπιδρῶντες εἰς τὴν σχολικὴν ἐπιτυχίαν.
- 2) Ρόλος τῆς οἰκογενειακῆς δομῆς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ παιδιοῦ.
- 3) Ὁργάνωσις κοινωνικῆς προστασίας τοῦ παιδιοῦ εἰς τὰς διαφόρους χώρας.
- 4) Προβλήματα ἐπαγγελμ. προσανατολισμοῦ καὶ τοποθετήσεως τῶν νέων.
- 5) Τὸ σχολεῖον γονέων.
- 6) Ἀγωγή τῶν γονέων.
- 7) Προβλήματα τιθέμενα ὑπὸ τῆς ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ εἰς τὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν χώρας.

5. Ἰατρο—κοινωνικὴ περιθαλψις καὶ ὑγιεινὴ ἀγωγή τοῦ μαθητοῦ

- 1) Γενικαὶ ἀρχαὶ ὀργανώσεως τῶν ὑπηρεσιῶν σχολικῆς ὑγιεινῆς.
- 2) Ὁργάνωσις τῆς ἰατρικῆς περιθαλψεως τοῦ μαθητοῦ εἰς τὰς διαφόρους χώρας.
- 3) Ἀντιφυματικὸς ἀγών.
- 4) Ἐμβολιασμὸς δι' ἀντιφυματικοῦ ἐμβολίου (B.C.G.).
- 5) Πρόληψις τοῦ ὀξέος ἀρθριτικοῦ ρευματισμοῦ.

- 6) Οί έμβολιασμοί κατά τήν παιδικήν ήλικίαν.
- 7) Πρόληψις παιδικών δυστυχημάτων.
- 8) Ίατρο-σχολικά προβλήματα τιθέμενα υπό παιδιών με χρονίας άσθενείας.
- 9) Πρόληψις παραλείψεων και μη κανονικότητος εις τήν διατροφήν.
- 10) Άγωγή διατροφής εις τό σχολείον.
- 11) Ύγιεινή άγωγή εις τό σχολείον.
- 12) Μόρφωσις διδασκάλων διά τήν άγωγήν δυσπροσαρμόστων παιδιών.

6. ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΙΣ ΣΧΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗΝ ΗΛΙΚΙΑΝ

1) Διεθνής τεχνική συνεργασία. Δράσις τής παγκοσμίου οργανώσεως υγείας (O.M. S. και τοῦ τμήματος τών Ήνωμένων Έθνών τοῦ άσχολουμένου με τήν παιδικήν υγείαν (F.I.S.E.) άφορῶσα τήν παιδικήν ήλικίαν.

2) Η UNESCO

3) Η δράσις τοῦ Διεθνoῦς Κέντρου Παιδικής Ηλικίας.

4) Αί κοινωνικά δραστηριότητες τοῦ κέντρου τούτου.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Γενική συζήτησις επί τής εὐκταίας μορφώσεως και έπιμορφώσεως τών δημοδιδασκάλων, άπό τής άπόψεως υγιεινής, ψυχολογίας και κοινωνιολογίας τοῦ μαθητοῦ, λαμβανομένων υπό ὄψει τών συμπερασμάτων εκ τών επί μέρος μαθημάτων.

Β'. ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ:

α') Εις Παρίσιους:

Έθνικόν Παιδαγωγικόν Ίνστιτούτον.

Διεθνές κέντρον παιδαγωγικών έρευνών εις Sèvres.

Έθνικόν κέντρον άγωγής έν υπαίθρῳ εις Suresnes.

Άνώτερον Διδασκαλείον εις Saint Cloud.

Νηπιαγωγεία.

Δημοτικόν σχολείον διά παιδιά με πολιομυελίτιδα εις Νοσοκομείον Poincaré.

Ίνστιτούτον κωφαλάλων εις Asnières.

Παιδικόν Έστιατόριον εις Montgeron.

Κέντρον έπαγγελ. προσανατολισμοῦ, 116, rue de Grenelle.

Ψυχο-παιδαγωγικά κέντρα Claude Bernard και 10, rue Moliter.

Ίατροπαιδαγωγικά Ίνστιτούτα «Le Clos» και «La Mayotters».

β') Εις Κάν (Caen):

Έργαστήριον πειραματικής ψυχολογίας τοῦ Πανεπιστημίου.

Άγροτικά δημοτικά σχολεία.

Παιδιατρική ύπηρεσία Πανεπιστημίου.

Τάξεις τελειοποιήσεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΕΜΜ. ΕΚΚΑΛΟΣ

Licencié és sciences de l' éducation

S O M M A I R E

Le Centre International de l'Enfance a été fondé en 1949 sur l'initiative du Gouvernement Français et a assumé la tâche de: "Favoriser dans les différents pays du monde l'étude des problèmes qui touchent à l'enfance, la diffusion des notions d'hygiène et de puériculture, la formation technique du personnel spécialisé etc." La tâche principale du C.I.E. est d'aider les Gouvernements et les Organisations internationales à la forma-

tion du personnel médical, sanitaire, social et pédagogique nécessaire à la protection de la mère et de l'enfant. A l'heure actuelle, l'effort principal de ce Centre est tourné vers les pays en voie de développement.

Le Centre en question a donc organisé un cours, sur le développement et le comportement de l'enfant, entre le 7 Janvier - 17 Février 1963, destiné à des pédagogues, auquel Mr. Georges Xakalos, pédagogue attaché au Ministère de l'Éducation National a participé.

Les autres participants provenaient de différents pays du monde, tels que : Argentine, Belgique, Brésil, Cuba, Danemark, Espagne, France, Hongrie, Israël, Italie, Luxembourg, Norvège, Pays - Bas, Pologne, Portugal, Roumanie, Suède, Suisse, Tunisie, Turquie, Venezuela, Yougoslavie.

Le but des cours était la discussion sur le contenu du programme de formation et de perfectionnement des maîtres, dans le domaine de la physiologie, de la santé, de la psychologie et de la sociologie de l'enfant, en liaison avec les données actuelles de ces sciences.

L'enseignement comprenait des exposés, donnés par des spécialistes, suivis des discussions, des séances de travail de groupe, des travaux individuels à la Bibliothèque du Centre et des visites commentées. Un voyage d'études fut aussi organisé dans la région de Caen (Normandie).

(Suit exposé détaillé en Grec du programme de cours discutés et des visites réalisées).

En terminant nous devons mentionner l'excellente hospitalité ainsi que l'esprit de collaboration et d'amitié sincère qui ont caractérisé notre séjour au C.I.E. et qui sont dus à la gentillesse et à l'amabilité de sa direction et de tout son personnel.

NOTE: Dans une prochaine édition nous tâcherons de publier une brève synthèse de tout le travail effectué au C.I.E. du 7 Janvier - 17 Février 1963 et la conclusion des cours que nous estimons très utiles pour les pédagogues de notre pays.

Athènes, Mars 1963

G. XEKALOS

(Συνέχεια εκ τῆς σελίδος 20)

3. Boring - Langfield - Weld : Foundations of Psychology, John Wiley and Sons, N.Y., 1948.
4. D.O. Hebb : The organization of behavior, John Wiley, N.Y., 1949.
5. A. Koestler : Control of the Mind : THE OBSERVER τῆς 23-4-61. A. Symposium.
6. N.L. Munn : The Fundamentals of human adjustment, G.G. Har- rap 4th edition, 1961.
7. Rex and M. Knight : A modern introduction to psychology, Uni- versity tutorial press, 5th Edition, 1957.
8. G. T. Morgan and El. Stellar : Physiological Psychology.
9. Psychological Bulletin : Τεύχη 'Ιανουαρίου και 'Ιουλίου 195, N.Y.
10. Scientific American : Τεύχος Μαρτίου 1962, N.Y.
11. Sherrington : The integrative action of the Nervous System—1947.
12. J.Z. Young : Doubt and certainty in Science, Oxford at the Cla- rendon press, London, 1957.
13. Jean Lhermitte : 'Ο 'Εγκέφαλος και ἡ Σκέψις, ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ πνεύ- ματος. Μετάφρασις Δημ. Ε. Χαροκόπου, ἔκδοσις τοῦ 'Ινστιτούτου 'Ιατρικῆς ψυχολογίας και ψυχικῆς ὑγιεινῆς, 'Αθήναι 1954.

Βιβλιοκρισία - Βιβλιογραφία

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ

Α'. Παιδαγωγική

1. A. Petzelt : Grundzüge systematischer Pädagogik, 2α έκδοσις, Stuttgart, 1959.
2. Th. Wilhelm : Pädagogik der Gegenwart, Stuttgart, 1959.
3. O. Bollnow : Existenzphilosophie und Pädagogik, Stuttgart, 1959.
4. Hrg. von W. Flitner und G. Kudritzki : Die deutsche Reformpädagogik, Bde I u. II, München, 1961 και 1962.
5. A. Flitner : Aufgaben der Erwachsenen Bildung gegenüber der Jugend, Stuttgart, 1962.
6. E. Spranger : Das Rätsel Sokrates, Ansbach, 1954.
7. Deutscher Ausschuss für das Erziehungs u. Bildungswesen : Empfehlungen und Gutachten, 1—5, Stuttgart, 1958.
Υπό έκδοσιν μέχρι τέλους Μαΐου 1963 :
8. E. Brunner : Die Wahrheit als Begegnung, (Wiss. Buchgesellschaft, Darmstadt, Bn. 2461).
9. E. Spranger : Der Sinn der Voraussetzungslosigkeit in den Geisteswissenschaften, (Wiss. Bg., Bn. 2026).
10. O. Walter : Die Gestalt und das Sein, (Wiss. Bg. Bn. 240).

Β'. Διδακτική

11. O. Vogelhuber : Didaktik, 10η έκδ., Nürnberg, 1959.
12. Th. Schwerdt : Kritische Didaktik in klassischen Unterrichtsbeispielen, Paderborn, 1952.
13. J. Erterhues : Didaktik, 7η έκδ., Paderborn, 1957.
14. K. Stöcker : Neuzeitliche Unterrichtsgestaltung, 5η έκδ., München, 1960.
15. Περιοδικά: Pädagogische Rundschau, μηνιαίον περιοδικόν διὰ τὴν ἀγωγήν και διδασκαλίαν, Ratingen.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ

- 1) DELAY, J. et PICHOT, P. «Abrégé de Psychologie à l'usage de l'étudiants». Paris. Massou & Cie, 1962.
Ἀποτελεῖ ἐπίτομον ἐγχειρίδιον γενικῆς ψυχολογίας.
- 2) ZAZZO, R. «L'inadaptation scolaire et sociale et ses remèdes». Cahier de Pédagogie Moderne, Bourrelier, 1961 (2me édition augmentée).
Περιλαμβάνει τὰ αἷτια τῆς μὴ καλῆς σχολικῆς και κοινωνικῆς προσαρμογῆς ὠρισμένων ἀτόμων και δίδει συμβουλὰς διὰ τὴν ὀρθὴν ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως αὐτῆς.
- 3) C.I.E. (Centre International de l'Enfance): «Quelques aspects du développement et du comportement de l'enfance». Paris, C.I.E., 1961.
Πραγματεύεται τὴν φυσιολογικὴν (σωματικὴν) ἀνάπτυξιν τοῦ παιδὸς και καταλήγει εἰς ἰατρικὰ και παιδαγωγικὰ συμπεράσματα.
- 4) GIRARD, A. «La réussite sociale en France, ses caractères, ses lois, ses effets». Paris, P.U.F. 1961. (cahier 38 des Travaux et documents de l'institut National d'études démographiques).